

דף שבועי

בס"ד

פרשת בְּחֻקָּתַי, תשפ"ב, מספר 1470

מהי הוראתו של "וְהִשְׁלַחְתִּי"?

מיכאל אביעוז

3. יח' יד:יג: בְּן אָדָם אֲרָץ פִּי תַחֲטָא לִי לְמַעַל מֵעַל וְנָטִיתִי יָדַי עָלֶיךָ וְשִׁבַּרְתִּי לָהּ מִטָּה לָחֶם וְהִשְׁלַחְתִּי בָּהּ רָעַב וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֶמָּה.

4. עמוס ח, יא: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' א- להים וְהִשְׁלַחְתִּי רָעַב בְּאֶרֶץ לֹא רָעַב לְלָחֶם וְלֹא צָמָא לְמַיִם פִּי אִם לִשְׁמַע אֶת דְּבַרִּי ה'.

מן המובאות עולה שהפעול השליח בא בזיקה לפורענות של רעב (עמ' ח'; יח' י"ד); היה רעה (שמ' ח'; וי' כ"ו) וחרב אויב (מל"ב ט"ו).⁴ מהי הוראתו של שורש זה בבניין הפעיל? אבן שושן⁵ כותב "שִׁלַּח, הביא". רש"י על הפסוקים בשמות, בויקרא ובמלכים פירש לשון גירוי, דהיינו שיסוי והסתה לתקוף. בפירושו לויקרא כ"ו הוא הולך בעקבות אונקלוס: וְאֶגְרִי (השוו גם המיוחס ליונתן ונאופיטי). וייס וכוגן⁶ מדייקים ששִׁלַּח

פרשתנו כוללת ברכות למקיימי הברית בין ה' ובין העם וקללות למפירה.¹ באחת הקללות נאמר: "וְהִשְׁלַחְתִּי בְכֶם אֶת חַיֵּת הַשָּׂדֶה וְשִׂקְלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת בְּהֵמַתְכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשְׂמוּ דְרָכֵיכֶם" (וי' כו:כב). השורש שִׁלַּח רווח מאוד במקרא בבניין קל (564 פעמים), אולם הוא נדיר בבניין הפעיל, שעניינו גרימה לעשות משהו. מלבד הפסוק כאן, השורש שִׁלַּח בבניין הפעיל מופיע גם בשמ' ח:יז; מל"ב טו:לז; יח' יד:יג; ועמ' ח:יא.

להלן ארבע המובאות (מלבד וי' כ"ו) במלואן:

1. שמ' ח:יז: כִּי אִם אֵינְךָ מְשַׁלַּח אֶת עַמִּי הַנְּנִי מְשַׁלֵּיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָךְ וּבַבְּתִיךָ אֶת הָעָרֵב וּמְלָאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת הָעָרֵב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עָלֶיךָ.³
2. מל"ב טו:לז: בַּיָּמִים הָהֵם הִחַל ה' לְהִשְׁלִיחַ בִּיהוּדָה רִצִּין מְלָךְ אֲרָם וְאֶת פֶּקַח בֶּן רְמְלִיהוּ.

4 ר' יוסף בכור שור על וי' כ"ו מפרש ש"וְהִשְׁלַחְתִּי בְכֶם אֶת חַיֵּת הַשָּׂדֶה" מבטל את "וְהִשְׁבַּרְתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאֲרָץ" (שם:1).

5 א' אבן-שושן, קונקורדנציה חדשה לתנ"ך, ירושלים 1985, עמ' 1148. כך גם מילון BDB המתרגם send את כל המקומות שבהם מופיע שִׁלַּח בבניין הפעיל. מילון HALOT מתרגם: to let loose on, לשטות ב-. ראו L. Koehler, W. Baumgartner and J.J. Stamm, *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, Leiden 1994–2000, p. 1516

6 מ' וייס, ספר עמוס, ירושלים תשנ"ב, כרך א, עמ' 258; מ' כוגן, מלכים ב (מקרא לישראל), ירושלים ותל-אביב תש"ף, עמ' 561. ראו גם G.I. Davies, *A Critical and Exegetical Commentary on Exodus 1-18*, London/New York 2020. רד"צ הופמן כותב בפירושו לש' ח:יז: "מְשַׁלֵּיחַ" – צורת ההפעיל של השורש שִׁלַּח באה כביטוי לגזירת

* פרופ' מיכאל אביעוז מלמד במחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן. ספרו האחרון עוסק בפרשנותו של יוספוס לחוקי התורה: Legal Exegesis of Scripture in the Works of Josephus, London/New York 2020.

1 המילה "בְּרִית" נזכרת בפסוקים ט, טו, כה, מב, מד, מה. יש לתמוה על כך שבפירושים רבים לספר ויקרא הנושא אינו נדון כלל, או שנדון בצורה חלקית בלבד.

2 בחומש השומרוני: וְשִׁלַּחְתִּי, וכך גם במגילת ויקרא ממערה 11 בקומראן – 11QPaleoLeva. ראו: S. Schorch, *The Samaritan Pentateuch*, Vol. 3: *Leviticus*, Berlin 2018, p. 233

3 קאסוטו מפנה את תשומת לבנו לתופעה של לשון נופל על לשון בפסוק זה ובפסוק הקודם: שִׁלַּח עַמִּי וְיַעֲבֹדְנִי – מְשַׁלַּח – מְשַׁלֵּיחַ. ראו מ"ד קאסוטו, פירוש על ספר שמות, ירושלים תשכ"ט, עמ' 72.

יהודה: "אשר ילעיגו על רבים" (פשר חבקוק טור ד, שורה 2) ובלשון חז"ל: "ורוח הקודש מלעגת עליו" (מכילתא ויהי ז 141).

על פי זה, אין הבדל מהותי בין "השליח" ל"שליח". אפשר להסביר את השימוש השונה בהתפתחות של הלשון, ואפשר לייחסו לגיוון סגנוני הנובע מטעמים ספרותיים-אמנותיים. המעבר מבניין קל לבניין הפעיל התגבר בספרי המקרא המאוחרים והמשיך במגילות מדבר יהודה ובספרות חז"ל.

על מנת לסיים את דברינו בטוב, נחזור לפסוק מעמוס ח:יא. אמנם פשוטו של מקרא הוא שלפנינו נבואת פורענות, כפי שהראה מאיר וייס.¹⁰ ובכל זאת, נסיים בהסברו הדרשני של רבי משה אלשיך, הרואה בה נבואת נחמה:¹¹

הנה ימים באים נאום וכו'. לבל יתיאשו מן הרחמים דיבר נחמה ואמר: הנה ימים באים וכו', והוא כי עיקר הטובה אשר נקוה ממנו יתברך, הלא הוא כי יערה עלינו רוח קדושה ממרום, שנרדוף אחריו בתשוקה גדולה ולשתות בצמא את דבריו, שאם לא יעשה כן ויניחנו בבחירתנו הרעה, לא יהיה אפשר לקבל טובה העתידה, על כן אמר הנה ימים באים שהחשך אשר לכם לרדוף אחרי ההבל, כרעבתנים לידבק באלהי נכר, אשלח בכם רוח ממרום שתהיו כרעבים ושוקקים לשמוע דבר ה', כי והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם וכו' כי אם לשמוע את דברי ה'.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 f הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

10 וייס, עמוס, כרך א, עמ' 258–259.
 11 ר' משה אלשיך, מראות הצובאות לנביאים אחרונים, ברוקלין תשל"ז (ונציה תס"ז). ככל הנראה, ישי ריבו, שהלחין לאחרונה את דברי עמוס לשיר, נקט בפרשנותו של אלשיך, וראה בהם דברי נחמה.

בהפעיל בצירוף ב-" מצייין עונשים הבאים על אדם מידי שמיים.⁷ וייס מוסיף שהכוונה ב"השליח" היא שיגר.⁸

אם כן, השימוש בצורה הנדירה הזו נועד ליצור הבחנה בין של"ח בבניין קל, העשוי לציין גם הקשרים חיוביים של שיגור, לבין הבאת אסון או מגפה, המסומן בצורת ההפעיל של של"ח. מנחם מורשת ואלישע קימרון⁹ הצביעו על כך שפעלים בבניין הפעיל המירו במקרא, ובעיקר בספרות הבת-מקראית, פעלים בבניין קל מאותו השורש, ויש להם אותה משמעות בדיוק:

1. זנ"ח מופיע בבניין קל (כגון: איכה ב:ז; תה' ס:ג) ובבניין הפעיל באותה הוראה ("כִּי הִזְנִיחַם יִרְבְּעַם וּבְנִי", דבה"ב יא:ד). גם במגילות מדבר יהודה: "ולא הזנחתי בחסדיכה" (הודיות, טור יז, שורה 7) וכן בלשון חז"ל: "אל תזניחנו כאות מי מרה" (בבלי, מועד קטן כה ע"ב).

2. לע"ג מופיע בבניין קל (כגון במל"ב יט:כא), אך מופיע גם חמש פעמים בהפעיל (נחמיה ג:ג – תלעיג; דבה"ב ל:י: 'וּמְלַעְגִים'; ועוד). וכך במגילות מדבר

מכת-מדינה". ראו: רד"צ הופמן, ספר שמות (תרגום מגרמנית א' וסרטייל), ירושלים תש"ע, עמ' צג.
 7 ראו גם מ"צ קדרי, מילון העברית המקראית, רמת גן תשס"ו, עמ' 1097.
 8 כלל נקוט בידנו שאין להסביר שורש באמצעות אותו שורש (כשם שעושה אבן-שושן, למשל), ולכן "שיגר" עשוי לפתור את הבעיה.
 9 מ' מורשת, "הפעיל ללא הבדל מן הקל בלשון חז"ל", בר אילן יג (תשל"ו), עמ' 249–280; E. Qimron, *The Hebrew of the Dead Sea Scrolls*, Atlanta 1986, p. 49, 90. במילון TLOT בערך של"ח, העורכים סבורים שהשליח הוא "הפעיל פנימי": פעלים כאלה נראים עומדים, אך יש לראותם כקבוצה מיוחדת במסגרת הפעלים היוצאים של בניין הפעיל. פעולת הגרימה מופנית פנימה, כלומר חוזרת אל הפועל, המתפקד הן כגורם (נושא) הן כמשלים המוצרך (מושא). ראו E. Jenni & C. Westermann, (eds.), *Theological Lexicon of the Old Testament*, Vol 3, Massachusetts 1997; ש' קוגוט, המקרא בין תחביר לפרשנות, ירושלים תשס"ב, עמ' 141. קדם למנחם מורשת מחקרו המקיף של קלאסן. ראו: W. T. Claassen, *The Hiph'il Verbal Theme in Biblical Hebrew* (Phd Thesis, Stellenbosch, 1971).